

De POLYCENTRISCHE metropool

DIRK VAN DE PUTTE [SENIOR URBAN AND TERRITORIAL DEVELOPMENT ADVISOR]

Sinds de jaren negentig merken we in verschillende disciplines en sectoren een toegenomen belangstelling voor het Noordwest-Europees grootstedelijk gebied. Die interesse kwam niet uit de lucht vallen. Ze sloot aan bij de wetenschappelijke en institutionele onderkenning van de zogeheten 'Polycentric Metropolis' of 'multipolaire grootstedelijke gebieden', waarvan het Noordwest-Europees grootstedelijk gebied een karakteristiek voorbeeld is.

Waarom we over administratieve grenzen heen moeten denken

In de lijn van wereldsysteemanalyses en de *New Economic Geography* worden de metropolen met hun hinterland beschouwd als ruimtelijk aaneengeschaalde kernen, met een structurerende rol binnen de globaliserende wereldeconomie.

Zowel op lokale als op macroregionale schaal leidt de ontwikkeling van megaregio's tot een toename van menselijke creativiteit en productiviteit. Megaregio's vormen een belangrijke stimulans voor wetenschappelijke en technologische innovaties, en dragen dus ook bij aan de economische ontwikkeling¹.

De vaststelling dat 'polycentrische strategische mega-grootstedelijke gebieden' in de wereldwijde concurrentieslag niet moeten onderdoen voor de grote concentrische metropolen, heeft de interesse voor het Noordwest-Europees grootstedelijk gebied nog aangewakkerd. In de literatuur krijgt dat gebied overigens diverse benamingen: 'North Western Metropolitan Area', 'Eurodelta-metropool', 'Strategic Urban Region Eurodelta', enz. Deze benamingen dekken evenwel niet noodzakelijk dezelfde begrippen; ze hanteren soms zeer uiteenlopende definities, die dan aanleiding geven tot bepaalde ruimtelijke beelden die nauw samenhangen met de ingenomen waarnemingsstandpunten, de gekozen waarnemingsgebieden en/of -sectoren. Gebieden als Randstad Holland, de Vlaams-Nederlandse Delta, de Vlaamse Ruit, het Brussels grootstedelijk gebied, de Métropole Européenne de Lille en de Waalse Driehoek kennen een aantal overlappingen, maar hoe dan ook: ze vallen alle binnen het ruimere Noordwestelijk-Europees grootstedelijk gebied. Opmerkelijk is hoe het Noordwest-Europees grootstedelijk gebied het beeld van de 16de-eeuwse Zeventien Provinciën oproept, en ook lijkt samen te vallen met de kaart van de Benelux en haar partnerregio's Nordrhein-Westfalen, Hauts-de-France en Champagne-Ardenne. Het zou ons evenwel te ver leiden hier dieper op in te gaan.

Permanent spanningsveld

Wat Secchi & Viganò voor het Brussels grootstedelijk gebied als 'horizontale metropool' beschreven, geldt eveneens voor de gebieden rond de belangrijkste centrumsteden van het Noordwest-Europees grootstedelijk gebied. In elk van die gebieden wordt in het ruime, min of meer versnipperde ommeland een stedennetwerk bepaald door valleien of rivieren en door een structuurversterkende mobiliteitsinfrastructuur. Deze ruimtelijke inrichting zorgt overigens voor een permanent spanningsveld, met enerzijds de zogenoemde corridorverbindingen tussen de hoofdpolen met hun concentrische verbindingen naar hun respectieve agglomeraties, en anderzijds de meer diffuse onderlinge verbindingen tussen regionale groeipolen.

De sociaaleconomische en sociaalgeografische lectuur van de gebieden leert ons dat de dynamiek van 'polycentrische grootstedelijke complexen' niet alleen bepaald wordt door factoren als demografie en werkgelegenheid, maar ook afhangt van de clustering van economische activiteiten. De economische agglomeratievorming heeft een reeks negatieve sociaaleconomische en sociaal-culturele consequenties, zoals de steeds scherpere dualisering van de gebieden. De betere economische prestaties van grote agglomeraties hebben ook een keerzijde: ze tasten de levens- en milieukwaliteit aan, ze leiden tot verkeersinfarcten. De toenemende klimatologische en ecologische stress en de huidige gezondheids crisis doen steeds meer vragen rijzen over de wijze waarop we leven, wonen en werken. Het is niet omdat levens- en milieukwaliteiten sociaaleconomisch moeilijker in kaart te brengen zijn, dat deze problemen mogen worden veronachtzaamd.

Planet, people & profit

Uit diverse bijdragen en interviews in dit nummer blijkt een zekere eensgezindheid in de benadering van de – al dan niet urbane – gebiedsontwikkeling die aan de gang is. Ze getuigen

¹ Richard Florida: *Who's Your City*

Wie bij intergewestelijke en interlandelijke initiatieven betrokken is, weet hoe boeiend, maar tegelijk ook gecompliceerd en frustrerend, dergelijke opdrachten kunnen zijn.

ook van een steeds ruimere belangstelling voor de complexe interacties tussen aardkundige, fysisch-geografische, ecosystemische en landschappelijke aspecten (*'planet'*), de menselijke dynamieken en organisatorische aspecten (*'people'*), en het resultaat dat de planning globaal – dus niet louter economisch of financieel – oplevert voor een genetwerkt duurzaam stedelijk ecosysteem (*'profit'*).

Vaak staan administratieve opdelingen de ontwikkeling van deze complexiteitsbenadering in de weg. Toch kunnen ze niet zomaar van tafel worden geveegd. Niet alleen omdat het wettelijk niet mogelijk is, maar ook omdat deze arsenalen de institutionele palimpsest zijn van onze instellingengeschiedenis en doorgaans een gegronde reden van bestaan hebben.

Het is volkomen legitiem dat de vereniging *'Liège Métropole'*, die 24 gemeenten van de Luikse agglomeratie groepeerd, een gemeenschappelijke strategie ontwikkelt met betrekking tot de grote uitdagingen van het gebied, gemeenschappelijke projecten opzet, en convergerende belangen verdedigt. Men kan het toch alleen maar toejuichen dat een dergelijke instelling op basis van een analyse van de aanwezige gebiedsdynamiek het ontwikkelingspotentieel in kaart brengt, zogenaamde *'stake areas'* aanduidt en een coherente en gestructureerde visie op de Luikse metropool voorstelt, die de specificiteit en de complementariteit van de plaatsen versterkt.

Het ontwikkelingsplan voor de Luikse agglomeratie, dat een scenario vastlegt om tegen 2035 zes ambities te realiseren, baseert zich uiteraard op de plaatselijke diagnose. Maar net zoals ook het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat doet rond het Gewestplan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO), mikt de Luikse metropool op een grensoverschrijdende, multipolaire, ecosystemische dynamiek. En dus tracht zij haar woningpark in evenwicht te brengen, de commerciële ontwikkeling te kanaliseren, de verlaten bedrijventerreinen te herbestemmen, innoverende productieve economie te stimuleren, goede mobiliteit en een modale shift te implementeren, korte voedselproductiecircuits en voldoende voedselautonomie een plaats te geven. Hoezeer de context ook verschilt, in beide agglomeraties voelt men zich genoodzaakt zowel de administratieve als de projectmatige aanpak aan te passen om in staat te zijn de uitdagingen van een multipolaire

metropool aan te gaan. Dat geldt trouwens eveneens in een aantal gelijkaardige cases – de lijst is makkelijk aan te vullen.

Om de bestaande of gewenste relatiepatronen in de steeds meer door elkaar lopende woon-, leef- en werkomgevingen te onderzoeken, te ontwikkelen of kwalitatief te verbeteren en aan te passen aan ieders behoefte, moeten onze contreien hun habitats reconstrueren of herstellen door de juiste balans te zoeken tussen diversiteit en verscheidenheid, urbane dichtheidsmorphologie en levenskwaliteit, netwerken en connectiviteit. Dat kan door het ondersteunen en positioneren van de urbane clusters om synergieën te bewerkstelligen en door concurrentie te reguleren, maar vooral door erover te waken dat de urbane clusters voldoende kritische massa hebben om investeringen te blijven aantrekken en een voldoende kwalitatief milieu voor iedereen te garanderen (zie het artikel van Pierre Lemaire en Clotilde Fally elders in dit nummer)..

Naar grensoverschrijdende, integratieve planningsprocessen

De noodzaak om over de administratieve grenzen heen te denken en verder te kijken dan de bestaande planologische instrumenten, wordt in diverse bijdragen aan dit themanummer onderbouwd. Net zoals in Vlaanderen, evolueren ook in het Brusselse en het Waalse gewest de instrumenten voor ruimtelijke ordening en territoriale ontwikkeling van een top-down-benadering naar een meer flexibele, projectmatige planning, in de hoop zo tot een grotere coherentie te komen tussen planning en realiteit op het terrein. Traag maar gestaag beginnen openbare planningsprocessen meer en meer noties van integratieve planningsprocessen op te nemen. Op zichzelf bemoeïgend, maar het mag ons niet blind maken voor de vele juridische obstakels die een deugdelijke beleidsvoering nog al te vaak in de weg staan, zoals blijkt uit de gedachtewisseling tussen vertegenwoordigers van de drie gewestelijke adviesorganen in dit nummer.

Of de geschetste evoluties zullen volstaan om ook intergewestelijk en interlandelijk voldoende integratief te handelen, zal de tijd uitmaken. Wie bij dergelijke grensoverschrijdende initiatieven

Opmerkelijk is hoe het Noordwest-Europees grootstedelijk gebied het beeld van de 16de-eeuwse Zeventien Provinciën oproept.

betrokken is, weet hoe boeiend, maar tegelijk ook gecompliceerd en frustrerend, dergelijke opdrachten kunnen zijn.

Als men echter op een ruimere schaal gaat peilen naar de concrete onderlinge afhankelijkheid van de metropolen binnen de 'Noordwest-Europese megalopolis', die zich over grote delen van het Schelde-, Maas- en Rijnbekken uitstrekt, wordt duidelijk dat het bedingen van goed nabuurschap tussen kerngebieden en hun respectieve perifere gebieden niet zal volstaan. Zonder nauwe samenwerking geen Cool Planning². De situatie die Jacques Teller schetst in verband met de onderlinge afhankelijkheid van de vier landen die samen het Maasbekken beheren, doet zich immers ook voor in andere stroomgebieden – om het maar bij dit ene domein te houden. Een noeste projectmatige lokale aanpak zal

hand in hand moeten gaan met een meer globale aanpak op de schaal van de megalopolis. Die meer globale aanpak zal niet alleen rekening moeten houden met de ecosystemische werkelijkheid, maar ook met de positie van de urbane clusters, hun potentiële synergieën en de regulering van hun onderlinge concurrentie.

De concurrentie tussen wereldmetropolen wordt er intussen niet minder op, al was het maar omdat de globalisering nog altijd blijft doorwerken. De globalisering is immers een kwantitatieve en kwalitatieve toename van de ongeregleerde onderlinge afhankelijkheid. Een multilaterale en beleidsgerichte Eurodelta-samenwerking moet er een zijn van interne regulering van de megalopolis. Dit is niet alleen belangrijk voor haarzelf. Het is ook de inzet om vanuit voortschrijdend inzicht greep te krijgen op de ongebreidelde globalisering, in de hoop een besturingssysteem te vinden dat sterk genoeg is om de uitwassen ervan te reguleren.

² Planning die erop gericht is steden koeler te maken met het oog op de klimaatopwarming